

HAL HAKEM HEYETİ

*Prof. Dr. Recep AKCAN**

A. GİRİŞ

5957 sayılı “*Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun*”¹ ile hal hakem heyeti (kurulu) düzenlenmiştir.

Hukukumuzda 1 Ocak 2012 yılında yürürlüğe giren ilgili Kanun ile; hal hakem heyeti kurulmuş ve yürürlüğe girmiştir². İlgili mevzuatta, “hal hakem heyeti” kavramına yer verildiği için, inceleme başlığı da aynı şekilde belirlenmiştir. Bu heyetin görevleri, verecekleri kararlar, kararlara karşı gidilebilecek hukuki yollar gibi bazı hususların medeni usul hukuku ve icra iflas hukuku yönünden incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

B. MEVZUAT

Mevzuatta, hal hakem heyeti ile ilgili bazı düzenlemeler mevcuttur.

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ 5957 sayılı Kanun, Kabul Tarihi: 11/3/2010 - Yayımlandığı Resmi Gazete (RG) Tarih: 26/3/2010 - Sayı: 27533 -Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 - Cilt: 49. Bu kanunla ilgili meclis görüşmeleri esnasındaki müzakereler için bkz: Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı 23. Dönem 4. Yasama Yılı 72. Birleşim 11/Mart/2010 Perşembe, tutanaklar s. 32 ve devamı (http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20599&P5=B&PAGE1=32&PAGE2=32). Kanunla ilgili geçmiş dönem metni ve komisyon bilgileri için bkz: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=76671. Bundan sonra: “**5957 sayılı Kanun**” olarak belirtilecektir.

² Kanunun bazı maddeleri (m.6 ve 15) farklı tarihlerde yürürlüğe girmiştir (bkz. 5957 sayılı Kanun m. 19). Kanunun tüm maddeleri şu an yürürlüktedir.

Hal Hakemliđi, 5957 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Kanunda, bazı maddelerde hal hakemliğine dair hükümlere yer verilmektedir.

Madde 2/ç, hal hakem heyeti kavramını tanımlamaktadır.

Madde 10, hal hakem heyeti ve toptancı hal konseyi başlığını taşımaktadır. Kanunda, m. 12/2, m. 15/3 ve m. 17/1’de de bazı düzenlemeler mevcuttur.

Hal hakem heyetlerinin kurulmasına ilişkin usul ve esaslar; 5957 sayılı Kanuna istinaden çıkarılan “*Hal Hakem Heyeti ve Toptancı Hal Konseyi Hakkında Yönetmelik*” ile düzenlenmiştir³.

Mevzuat konusunda, ayrıca 5957 sayılı Kanunun 10. maddesinde yer alan para miktarlarının artırılmasına ilişkin tebliğ vardır⁴.

C. TANIMLAR

5957 sayılı Kanun ve Yönetmelik bazı kavramların tanımına yer vermiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir⁵:

Hal hakem heyeti: “Üreticiler ile meslek mensupları arasında veya meslek mensuplarının kendi aralarında çıkan uyuşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla il veya ilçe merkezlerinde oluşturulan heyetler” şeklinde tanımlanabilir⁶.

Meslek mensubu: “Malların ticaretiyle iştiğal eden ilgili meslek odalarına kayıtlı kişileri”⁷ ifade eder.

Üretici: “Malları üretenleri” belirtir⁸.

³ Bkz. R.G. 11.07.2012- Sayı. 28350. Bundan sonra: “**Yönetmelik**” olarak belirtilecektir.

⁴ Bkz. 5957 sayılı Sebze ve Meyveler ile Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 10 uncu Maddesinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ: RG. 24.12. 2013. Sayı: 28861.

⁵ Bkz. Komisyoncu, künye, meslek kuruluşları, özel toptancı hali, pazarcı, pazar yerleri, perakendeci, semt pazarı, toptancı hali, toptancı hal konseyi, sistem, tüketici örgütü gibi diğer bazı kavramlar için: 5957 sayılı Kanun m. 2; Yönetmelik m.3.

⁶ Bkz. 5957 sayılı Kanun m. 2/1-ç ve m. 10/1. Yönetmelik m. 3/1-b bir tanım getirmemiş, hal hakem heyetinin kurulacağı il ve ilçe merkezlerinden bahsetmektedir. Ayrıca bkz. Yönetmelik m. 5/1.

⁷ 5957 sayılı Kanun m. 2/1-ı. Yönetmelik m. 3/1-h.

Mal: “Ticarete konu sebze ve meyveler ile arz ve talep derinliğine göre belirlenecek et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, su ve su ürünleri, bal ve yumurta gibi diğer gıda maddeleri ile kesme çiçek ve süs bitkilerini” ihtiva eder⁹.

Hal hakem heyeti tanımında, üreticiler ve meslek mensupları yer almaktadır. Pazarıcı, pazar yeri, tüketici örgütleri, toptancı hali yönetimi veya personeli, toptancı hallerinin ve pazar yerlerinin yönetim ve işleyişi tanımda yoktur. Bunlarla ilgili uyumsuzluklar da, hal hakem heyetinin görevleri arasında kabul edilmelidir¹⁰. Hal hakem heyetinin tanımı içinde, yalnızca üreticiler ve meslek mensupları değil; bunlarla irtibatlı diğer hususlar da düşünülmelidir. Tanım dar değil, geniş yorumlanmalıdır.

D. HAL HAKEM HEYETİ

Mevzuatta, hal hakem heyetinin yetkisi, görevleri, karar vermesi ve bu karara karşı başvuru yolu gibi hükümler vardır.

I. Kuruluş Yerleri, Yetki Alanı ve Oluşum

Hal hakem heyetleri esas olarak il merkezlerinde kurulur. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın kararı ile ilçelerde de, hakem heyeti kurulması mümkündür (5957 sayılı Kanun m. 2/1-a ve m.10/1; Yönetmelik m. 3/1-a ve m.4/1).

İlçelerde, heyetin kurulmasında, Yönetmelikte belirtilen **bazı ölçütlerin** esas alınması gerekir. Bu ölçütlerde, tahdidilik ilkesi geçerli değildir. İlgili maddede, belirtilenlerin dışındaki diğer benzer bazı hususların varlığında da, heyetin kurulması mümkündür. Buna göre: İlçelerde hal hakem heyeti kurulmasında, toptancı hali ve pazar yeri adedi, üretici ve meslek mensubu

⁸ 5957 sayılı Kanun m. 2/1-r. Yönetmelik m. 3/1-L.

⁹ 5957 sayılı Kanun m. 2/1-ğ. Yönetmelik m. 3/1-g şu şekilde bir tanıma yer vermiştir: “Mal: Organik ve iyi tarım uygulamaları kapsamında üretilen sertifikalı ürünler dâhil ticarete konu sebze ve meyveleri” ifade etmektedir. Kanun ve Yönetmelik “mal” konusunda farklı ifadelere yer vermişlerdir ve hal hakem heyetinin görevinin tespitinde kanundaki tanım geçerli olmalıdır.

¹⁰ Bkz. 5957 sayılı Kanun m. 10/7.

sayısı, işlem hacmi, uyuşmazlık sayısı ile bütçe imkânları gibi hususlar dikkate alınır (Yönetmelik m. 4/2).

Hal hakem heyetinin oluşumunda *farklı meslek mensupları* vardır¹¹. Bu meslek mensupları, konuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olanlardır. Sanayi ve ticaret il müdürü, üreticiler, komisyoncu veya tacirler, baro, belediye gibi diğer bazı meslek mensupları ve kurumlar da bu hakem heyetinin oluşumunda yer almaktadır.

Bakanlık taşra teşkilatının bulunmadığı yerlerde, hal hakem heyetinin başkanlığı, o yerin mülkî idare amiri veya görevlendireceği bir kamu görevlisi tarafından yürütülür. Tüketici örgütü bulunmayan yerlerde tüketiciler, tüketim kooperatifleri tarafından temsil edilir¹².

Hakem heyeti başkan ve üyelerinin bütün toplantılarda bulunmaları esastır. Toplantıya katılmayacak üyeler, hukuken geçerli mazeretlerini toplantıdan önce hakem heyeti başkanına yazılı olarak bildirir (Yönetmelik m. 15/1).

Hal Hakem Heyeti toplantıları her ayın birinci ve on altıncı gününde, illerde il müdürlüğü, ilçelerde ise kaymakamlık binasında veya hakem heyetine tahsis edilen uygun bir yerde yapılır. Bu günlerin resmi tatil günlerine denk gelmesi durumunda toplantı, takip eden ilk iş günü yapılır (Yönetmelik m. 12/1 ve m.12/4).

¹¹ “Başkanlığı, sanayi ve ticaret il müdürü veya görevlendireceği bir personel tarafından yürütülen hal hakem heyeti; tarım il müdürlüğü, belediye, baro, ziraat odası, ilgili mühendis odası, ticaret ve sanayi odası ile esnaf ve sanatkarlar odaları birliği tarafından görevlendirilecek birer üye ve en fazla üyeye sahip tüketici örgütü ile komisyoncu ve/veya tüccarların oluşturduğu dernekçe seçilecek birer temsilcinin katılımı ve o yerin mülki idare amirinin onayı ile oluşur. Ticaret ve sanayi odasının ayrı olarak kurulduğu yerlerde, ticaret ve sanayi odasından birer üye görevlendirilir. Esnaf ve sanatkarlar odaları birliği tarafından yapılacak görevlendirmeler ihtisas odalarının, ihtisas odası bulunmayan yerlerde ise karma odaların üyeleri arasından yapılır” (5957 sayılı Kanun m.10/2).

¹² Hal hakem heyetinin, o yerde ilgili kuruluşun bulunmamasından kaynaklanan noksan üyelikleri, belediye encümenince resen doldurulur (5957 sayılı Kanun m.10/3). Bkz. Ayrıca: Hal hakem heyeti başkan ve üyelerinin oluşumu ve temsil hususunda: Yönetmelik m. 6.

Hal hakem heyetleri en az altı üye ile toplanır ve katılanların yarısından bir fazlasının oyu ile karar alır. Oyların eşitliği durumunda heyet başkanının bulunduğu taraf çoğunluk sayılır. Toplantılarda çekimser oy kullanılamaz (5957 sayılı Kanun m. 10/9; Yönetmelik m. 16/1). Heyetler, uyuşmazlık başvurularını, müracaat tarih ve sırasına göre en geç dört ay içinde görüşüp karara bağlar (Yönetmelik m. 11/5).

Heyet üyelerinin bazı hallerde **yasaklılığı** vardır. Hakem heyeti üyeleri, kendileri, eşleri, ikinci derece dâhil kan veya kayın hısımları ve evlatlıkları ile bunların ortak veya üyesi oldukları tüzel kişiliklerini ilgilendiren işlere ilişkin gündem maddesi görüşülürken toplantılara katılamaz ve oy kullanamaz. Aksi halde, bu gündem maddesine ilişkin alınan karar ve bu karar uyarınca yapılan işlemler hükümsüz kalır (Yönetmelik m. 15/2)¹³. Hakem heyeti üyeleri, belirtilen gerçek kişi ve tüzel kişiliklerle ilgili konularda yasaklıdır. Bu sebeplerde, tahdidilik ilkesi geçerlidir. Mevzuatta, yasaklılık¹⁴ sebeplerine yer verilmiş; ret sebepleri düzenlenmemiştir¹⁵.

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, denetim elemanları ile hal hakem heyetleri, nezdinde bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak her türlü araştırma, inceleme ve denetim yapmaya yetkilidir (5957 sayılı Kanun m.17/1).

Hakem heyetinde, heyetin çalışma ve kararlarına yönelik görevleri yürütmek üzere bir raportör görevlendirilir¹⁶. İl müdürlüğü veya kaymakamlık bünyesinde, hakem heyetine ilişkin diğer iş ve işlemleri yürütmek üzere yeterli sayıda personel görevlendirilir (Yönetmelik m. 10/1 ve 5).

II. Görev ve Yetki

Hal hakem heyetleri, üreticiler ile meslek mensupları arasında veya meslek mensuplarının kendi aralarında Kanunun uygulanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklara çözüm bulmakla görevli ve yetkilidir. 5957 sayılı Kanun Madde 14 dışındaki tüm uyuşmazlıklar, hal hakem heyetinin

¹³ Bkz. Ayrıca: 5957 sayılı Kanun m. 10/10.

¹⁴ İstinkaf, memnuiyet, çekinme.

¹⁵ Bkz. Karşılaştırma için: Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 34.

¹⁶ Bkz. D.III.

görev ve yetkileri kapsamındadır. Kanununun 14. Maddesinde öngörülen idari para cezaları, hakem heyetlerinin görev ve yetkilerine dahil değildir¹⁷.

Toptancı hali yönetimi veya personelinin uygulamalarından veyahut toptancı hallerinin ve pazar yerlerinin yönetim ve işleyişinden kaynaklanan uyuşmazlıklar da, heyetin görevine dâhildir(5957 sayılı Kanun m.10/7).

Teslim alınan malların cinslerine, tabii özelliklerine, standartlarına ve hijyenik şartlara göre özenle korunmaması veya toptancı halinden satın alınan malların bozuk ya da sıhî olmaması nedeniyle meydana gelen zararlar ile süresi içinde üreticiye ödenmeyen mal bedelleri, ilgililerin talebi üzerine hal hakem heyeti veya mahkeme kararıyla verilen **teminattan** kesilerek ödenir. Teminattan karşılanamayan kısım genel hükümlere göre tahsil olunur (5957 sayılı Kanun m.12/2)¹⁸.

Hal hakem heyetinin **görev** alanındaki uyuşmazlıkları: Değeri 56.018,27 Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklar¹⁹; değeri 56.018,27 Türk Lirası ve üstündeki uyuşmazlar; toptancı hali yönetimi veya personelinin uygulamalarından veyahut toptancı hallerinin ve pazar yerlerinin yönetim ve işleyişinden kaynaklanan diğer uyuşmazlıklar şeklinde tespit etmek mümkündür. Hal hakem heyetinin görevlerini, para yönünden olan ve

¹⁷ 5957 sayılı Kanun m. 10/7. İdari para cezaları konusunda, yetkili makamlar birden fazladır (5957 sayılı Kanun m. 14/3).

¹⁸ 5957 sayılı Kanun Madde 12 hükmü şu şekildedir:

“Ticari güvenin sağlanması ve tarafların haklarının korunması amacıyla, toptancı hallerinde faaliyet gösterenlerden, belediye meclisince belirlenen miktarda nakit, banka teminat mektubu, Hazine bonusu, Devlet tahvili, hisse senedi, gayrimenkul rehni, sigorta teminatı ve nakde çevrilebilir diğer kıymetler teminat olarak alınır” (m.12/1). “Teminatlar amacı dışında kullanılamaz, üzerine ihtiyati tedbir konulamaz ve haczedilemez” (m.12/3). “Yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüğün bulunmadığı tespit edildikten sonra teminatlar ilgililere iade edilir” (m.12/4).“Bu madde kapsamında alınacak asgari teminatlara, bunların muhafazası, nakde çevrilmesi ve tamamlattırılmasına, zarar görene ödenmesine, toplam teminat tutarı içinde gayrimenkul rehni oranına, teminatın iadesine ve teminatlarla ilgili diğer hususlara ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça belirlenir” (m.12/5).

¹⁹ 24/12/2013 tarihli ve 28861 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’nın Tebliği ile bu fıkralarda yer alan parasal sınır, 1/1/2014 tarihinde yürürlüğe girmek üzere 56.018,27 TL olarak tespit edilmiştir.

olmayan uyuşmazlıklar şeklinde ayırma tabi tutabiliriz. Para yönünden miktarlar, zamanla artabilecektir²⁰.

Hakem heyetinin **yetki çevresi**, kurulduğu ilin veya ilçenin sınırları olacaktır.

Mal alım satım işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda malı alan ya da satanın faaliyet gösterdiği; diğer uyuşmazlıklarda ise müracaat sahibinin faaliyet gösterdiği veya ikamet ettiği yerdeki heyete başvurulur (Yönetmelik m.11/3)²¹. Heyet belirtilen yerlerden birinde yetkilidir.

Heyet, **yetkisine giren uyuşmazlıklara** bakabilir. Yetki alanı dışında kaldığı raportörün tespiti ve heyet başkanının onayı ile belirlenen uyuşmazlıklara ilişkin başvurular, ilgili hakem heyetine intikal ettirilir ve başvuru sahibine yazılı olarak bilgi verilir (Yönetmelik m. 11/6).

²⁰ Hal hakem heyetlerinde görüşülecek uyuşmazlıklara ilişkin parasal sınırlar, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılır ve her yıl Aralık ayı içinde Bakanlıkça Resmî Gazete’de ilan edilir. Hal hakem heyetlerinde görüşülecek uyuşmazlıklara ilişkin parasal sınır 1 Ocak 2012’de yürürlüğe giren kanun ile 50 bin Türk lirası olarak belirlenmiştir. 2013 yılı için belirlenen ve ilan edilen uyuşmazlık parasal üst sınırı 53.900 Türk Lirası’dır. 1 Ocak 2014’ten itibaren hal hakem heyetlerinde görüşülecek uyuşmazlıklara ilişkin para yönünden sınır tespit edilmiştir. 1 Ocak 2014’ten itibaren uygulanacak para yönünden sınırlar, yeniden değerlendirme oranında tespit edilmiş ve 24 Aralık 2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 5957 sayılı Sebze ve Meyveler İle Yeterli Arz ve Talep Derinliği Bulunan Diğer Malların Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 10’uncu Maddesinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ ile ilan edilmiştir. Bu kapsamda, 1 Ocak 2014’ten itibaren ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda uygulanacak parasal sınır 56.018,27 Türk lirasıdır.

Bu tutarlar, her takvim yılından geçerli olmak üzere her yıl aralık ayında yeniden tespit edilmektedir. Heyetlerde görüşülecek uyuşmazlıklara ilişkin para sınırı her yıl aralık ayında Resmi Gazetede ilan edilecektir. Bkz. Ayrıca: 5957 sayılı Kanun m. 10/6.

²¹ Örneğin: Antalya’da bir domates üreticisinin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Bayrampaşa Toptancı Halinde faaliyet gösteren bir komisyoncuya satmak üzere 2000 kg domates gönderdiği; ancak, komisyoncunun bu üreticiden teslim aldığı domatesi 5.000 Türk Lirası bedelle bir markete satıp, üreticinin alacağını on beş iş günü içinde ödemediği bir vakiada, üretici söz konusu alacağının tahsili için üretim yaptığı yerdeki Antalya Hal Hakem Heyetine veya komisyoncunun faaliyet gösterdiği yerdeki İstanbul Hal Hakem Heyetine başvurabilir.

Heyetin *mevzuat ile verilmiş bazı yetkileri* de mevcuttur. Örneğin: Hal hakem heyeti, uyuşmazlığa ilişkin konularla sınırlı olmak kaydıyla, ilgili kişi veya kuruluşlardan yazıyla bilgi ve belge isteyebilir. Bu istekler gecikmesizin yerine getirilir²².

III. Başvuru ve İnceleme

Değeri 56.018,27 Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda, hal hakem heyetlerine başvuru zorunludur. Söz konusu uyuşmazlıkların, kanunda belirlenen para miktarının altında olması durumunda, hal hakem heyetine intikal ettirilmesi *kanuni zorunluluktur* (5957 sayılı Kanun m. 10/5; Yönetmelik m. 11/2). Değeri 56.018,27 Türk Lirasının üzerinde bulunan uyuşmazlıklarda, heyete başvuru zorunlu değildir. Bu halde, 56.018.27 TL üzeri ve fakat 300 bin TL aşağısı uyuşmazlıklarda, asliye hukuk mahkemesi; 300 bin TL üzerindeki uyuşmazlıklarda *asliye ticaret mahkemesi* görevli olmalıdır denilebilir²³. Hal hakem heyeti kararlarına karşı, asliye ticaret mahkemesinde itiraz²⁴ yolu kabul edildiği için, hal hakem heyetinin görevine giren tüm uyuşmazlıklarda asliye ticaret mahkemesinin görevli olması, uygulamada birliğin sağlanması açısından daha iyi olacaktır.

Zorunluluk bulunan hallerde, heyete yazılı olarak başvurulmalıdır. Hal hakem heyetine başvuru, uyuşmazlık konusunu belirten bir *dilekçe* ile yapılır (Yönetmelik m. 11/1). Başvurunun sözlü olarak yapılması mümkün değildir. Heyete başvuruda yazılılık ilkesi geçerlidir. Dilekçede; taraflar, uyuşmazlık konusu ve adres bilgileri yer almalıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 119'daki dava dilekçesinde yer alması gereken kayıtlar, uygunluğu ölçüsünde heyete başvuru dilekçesi için de örnek alınabilir. Başvuru, bir *vekil* vasıtasıyla da mümkündür. Vekil, başta avukatlar ve kanuni olarak vekalet görevi alabilecek dava takipçisi, stajyer avukat gibi kişiler de olabilir.

²² 5957 sayılı Kanun m. 10/8. Bu süre on beş iş gününü geçemez (Yönetmelik m.17/2).

²³ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 5, III hükmü şu şekildedir: “*Asliye ticaret mahkemesi kurulan yerlerde bu mahkemelerde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur. Konusu parayla ölçülebilen uyuşmazlıklarda dava değeri üç yüz bin Türk lirasının üzerinde olan dava ve işler ile dava değerine bakılmaksızın...*”.

²⁴ Bkz. D-IV.

Uyuşmazlığa ilişkin **delil teşkil eden belgeler** de, bu dilekçeye eklenmek suretiyle hal hakem heyetine teslim edilir (Yönetmelik m. 11/1). Belgeden, Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 199 anlaşılmalıdır.

Başvurular, mal alım satım işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda malı alan ya da satanın faaliyet gösterdiği, diğer uyuşmazlıklarda ise müraعات sahibinin faaliyet gösterdiği veya ikamet ettiği yerdeki hakem heyetine yapılır (Yönetmelik m.11/3).

Tarafları ve konusu aynı olan uyuşmazlıklarla ilgili olarak farklı hakem heyetlerine ya da aynı hakem heyetine birden fazla başvuru yapılması mümkün değildir. Aksi takdirde diğer taraf lehine **derdestlik** itirazında bulunma hakkı doğar (Yönetmelik m. 11/4). Bu itiraz usuli bir itiraz olup; dava şartları, ilk itirazlar ve hukuki çare gibi diğer usuli itirazları da ihtiva eder. HMK m. 114/1-ı uyarınca derdestlik bir dava şartıdır. Bu itiraz, dosyaya girmese bile, hakem heyeti resen dikkate alabilmelidir. Dava şartlarının özelliği ve usul ekonomisi gibi bazı ilkeler bunu gerekli kılmaktadır.

Bazı uyuşmazlıkların **öncelikli olarak incelenmesi** mümkündür. Hal Hakem Heyetlerinde görüşülecek uyuşmazlıklar, raportör tarafından yapılacak hazırlıklar dikkate alınmak suretiyle hakem heyeti başkanı tarafından belirlenir.

Acele olarak sonuçlandırılması gereken başvuruların bulunması halinde, hakem heyeti başkanının veya en az dört üyenin talebi üzerine bunlar öncelikli olarak gündeme alınabilir. Toplantı gündemi, toplantı başlamadan önce üyelere dağıtılır (Yönetmelik m. 13/1-2-3).

Uyuşmazlıkların çözümünde, **dosya üzerinde veya taraf teşkili** ile bir sonuca gidilebilir. İlgili düzenlemeden, uyuşmazlıklar çözümünde, kural olarak dosya üzerinde inceleme yapılacağı sonucuna varmak mümkündür. Yönetmelik, uyuşmazlığa dair incelemenin; raportör tarafından hazırlanan rapor ve ilgili belgelerin yer aldığı dosya üzerinden yapılacağına amirdir (m. 17/1). Hal hakem heyeti, tarafları da dinleyebilir (m. 17/2). Yönetmelikte, dosya üzerinde inceleme yapılması kural gibi gözükmeyle birlikte; bu konuda takdirin heyette olması ve heyetin dosya üzerinde inceleme veya taraf dinleme konusunu tespit etmesi ve bunu gerekçelendirmesi gerekir. Olması gereken hukuk, adil yargılanma ve hukuki dinlenilme gibi bazı ilkelerin öneminden dolayı, heyet huzurunda taraf dinlemenin ağırlıklı olması

uygun olacaktır. Hakem heyetinin çözmesi gereken uyuşmazlıklar, çekişmeli yargıya dahildir ve burada kural, tarafların dinlenmesidir.

Hal hakem heyeti, uyuşmazlığa ilişkin konularla sınırlı olmak kaydıyla heyet başkanı aracılığıyla ilgili kişi veya kuruluşlardan yazıyla bilgi ve belge isteyebilir. Bu istekler gecikmeksizin, on beş iş gününü geçmeyecek şekilde yerine getirilir (Yönetmelik m. 17/2).

Gerekli görülen durumlarda uyuşmazlıklar, birleştirilerek incelenebilir (Yönetmelik m. 17/1).

Hal hakem heyetlerinde, heyetin çalışmalarına ve kararlarına esas olacak dosyaları hazırlamak ve uyuşmazlığa ilişkin raporu sunmak üzere en az bir *raportör* görevlendirilir²⁵.

İşlem yoğunluğu fazla olan hakem heyetlerinde Bakanlığın izni ile birden fazla raportörün görevlendirilmesi mümkündür. İl hakem heyetinde görev yapacak raportör, müdürlük personeli arasından il müdürünce; ilçe hakem heyetinde görev yapacak raportör ise ilçedeki kamu görevlileri arasından kaymakamca görevlendirilir²⁶. Raportörün, Yönetmelik m. 7'deki şartları taşıması zorunludur (Yönetmelik m. 10/2)²⁷.

²⁵ 5957 sayılı Kanun m. 10/4. Hal hakem heyeti üyeleri ile raportörlere, katıldıkları her toplantı için (1.500) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunacak miktarı geçmemek üzere Bakanlıkça belirlenen miktarlarda huzur hakkı ödenir. Ancak, huzur hakkı ödenecek toplantı sayısı bir ayda ikiden fazla olamaz (5957 sayılı Kanun m.10/11). Madde 15'in birinci fıkrasının (a), (b), (c) ve (ç) bentlerinde belirtilen hususlara ilişkin giderler ile hal hakem heyetleri ve Toptancı Hal Konseyinin kuruluşuna ve çalışmalarına, hal hakem heyetleri üyelerine ve raportörlere yapılacak huzur hakkı ödemelerine ilişkin giderler Bakanlık bütçesine konulacak ödenekten karşılanır(5957 sayılı Kanun m.15/3).

²⁶ Yönetmelik m. 10/1-2. Raportörün görevde bulunmadığı izin, hastalık ve diğer hallerde bu maddede belirtilen görevleri yapmak üzere yedek bir kişi de Yönetmelik m. 10 ikinci fıkraya göre görevlendirilir (Yönetmelik m. 10/3).

²⁷ Yönetmelik m. 7 hükmü, hakem heyeti üyelerinde bulunması gereken şartları ihtiva etmektedir. Bu şartlar, raportörler için de geçerlidir (Yönetmelik m. 10/2). Yönetmelik m. 7'de, Yönetmelik m. 6 hükmüne de atıf vardır. Madde 6'deki şartlar, raportörler için geçerli olmamalıdır. Hal hakem heyeti üyeleri ile raportörlerinin, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48 inci maddesinin birinci fıkrasının (A) bendinin (1), (4), (5), (6) ve (7) numaralı alt bentlerindeki şartları taşıması zorunludur (5957 sayılı Kanun m.10/12).

Raportörün görevleri şunlardır: a) Uyuşmazlığa ilişkin dosya ve raporu hazırlamak, b) Toplantı gündemine ilişkin hazırlık yapmak ve gündemi heyet başkanının onayına sunmak, c) Oy kullanmamak şartıyla toplantılara katılmak, ç) Toplantı katılım çizelgesini tutmak ve heyet başkanının onayına sunmak, d) Karar defterini tutmak ve kararlara ilişkin bilgileri sisteme aktarmak, e) Hakem heyeti üyelerine ilişkin bilgileri sisteme aktarmak ve bu bilgileri güncellemek, f) Hakem heyeti veya başkanca uygun görülen diğer iş ve işlemleri yapmak (Yönetmelik m. 10/4).

IV. Karar, Tebligat ve Karara Karşı Başvuru

Heyet, uyuşmazlık başvurularını, **müracaat tarih ve sırasına göre en geç dört ay içinde görüşüp karara bağlar**²⁸. Heyet, görev alanına giren ihtilafları, usul ekonomisine uygun olarak belirlenen süre içinde bir karara bağlaması gerekmektedir. Bu süreden sonra verilen kararlar da geçerli kabul edilmelidir.

Hakem heyeti toplantıları için bir **karar defteri** tutulur ve tutanak düzenlenir. Karar defteri ve tutanaklar hususunda, Yönetmelikte ayrıntılı düzenlemeler mevcuttur²⁹.

²⁸ Yönetmelik m. 11/5.

²⁹ Yönetmelik m. 21/1-6 hükümleri şu hususları ihtiva etmektedir: “*Hakem heyeti toplantıları için bir karar defteri tutulur. Bu defter, kullanılmaya başlanmadan önce sayfa numaraları verilmek ve kaç sayfadan ibaret olduğu belirtilmek suretiyle illerde il müdürü, ilçelerde kaymakamca onaylanır. Karar defterinin her sayfası mühürlenerek hakem heyeti başkanınca paraflanır ve bu defter başkanca muhafaza edilir (m.21/1). Hakem heyeti toplantılarına ve toplantılarda alınan kararlara her yıl (1) numaradan başlamak üzere yıl sonuna kadar teselsül eden numaralar verilir (m.21/2). Toplantıda alınan kararlar, en az iki nüsha olarak düzenlenen tutanakla tespit edilir. Bu nüshalardan biri dosyasında muhafaza edilir, diğeri ise karar defterinin sayfalarına ayrı ayrı yapıştırılarak il müdürlüğü veya kaymakamlık mührü ile köşelerinden mühürlenir. Tutanaklar, toplantıya katılan üyeler tarafından imzalanır. İmza işlemi, isimlerin bulunduğu sayfanın imzalanması ve diğer sayfaların paraflanması suretiyle yapılır (m.21/3). Karar tutanaklarının her sayfasına toplantı tarihi ve numarası yazılır. Ayrıca, alınan kararlara ilişkin oy sayısı ve varsa ret oyu veren üyelerin muhalefet şerhi de belirtilir. Bu tutanaklarda, istemin özeti, yapılan inceleme ve alınan kararlar ile dayanılan mevzuat hükümleri ve delillere de yer verilir (m.21/4). Kararlara ilişkin bilgiler sisteme aktarılır. Kararlara ilişkin Bakanlıkça uygun görülen bilgiler, uygun vasıtalarla ilan edilebileceği*

Kararlar, alındığı tarihten itibaren yedi gün içinde taraflara yazılı olarak **tebliğ** edilir. Bu tebligatta, kararın tarihi, gerekçesi ve sonucu belirtilir. Yönetmelik m. 18 birinci fıkrası kapsamında³⁰ verilen kararlara ilişkin bildirimde, itirazın süresi ve itiraz mercii de belirtilir (Yönetmelik m. 19/1). Değeri belli miktarın aşığındaki uyuşmazlıklara dair hakem heyetinin verdiği kararlar ilam niteliğinde olup; bu kararların tebliğinde itiraz süresi ve itiraz mercii de belirtilmelidir. Ayrıca bu tür kararlarda, karar tarihi, gerekçesi ve sonucu da yer almalıdır. İlam hükmünde olmayan kararlara ilişkin bildirimde, itirazın süresi ve itiraz mercii belirtilmesine gerek yoktur. Bu nitelikteki kararlar, kararın tarihini, gerekçesini ve sonucunu ihtiva etmesi gerekir.

Toptancı halinde faaliyet gösterenlerin teminatlarından kesilmesine ilişkin kararlar, hükmün yerine getirilmesi için ayrıca ilgili toptancı hali yönetimine de bildirilir³¹.

Yönetmelik hükümlerine göre ilgililere yapılması gereken her türlü bildirim, yazılı olarak ilgilinin bizzat kendisine imza karşılığı elden teslim veya iadeli taahhütlü mektup ya da Bakanlıkça uygun görülecek diğer yöntemlerle adresine tebligat şeklinde yapılır (Yönetmelik m. 19/3). Diğer yöntemler konusunda, Tebligat Kanunu m.1, m. 2, m.7, m. 7/a, m.41 örnek alınabilir. HMK m. 243/3 uyarınca, telefon, faks gibi çağımızın teknikle-

gibi, sistem üzerinden herkes tarafından da incelenebilir (m.21/5). Karar defteri süresiz, karar tutanaklarının bir örneği ile kararlara ilişkin ekler beş yıl süreyle muhafaza edilir ve bunlar idari ve adli mercilerin talepleri dışında hizmet binası dışına çıkarılamaz. Diğer mevzuatla daha uzun bir süre belirlenmesi halinde bu sürelere uyulur” (m.21/6).

³⁰ Yönetmelik m. 18/1 Hükümü şu şekildedir: “Değeri elli bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklara ilişkin hakem heyetinin vereceği kararlar ilam hükmündedir”. Yönetmelikteki bu değeri, 2014 yılı için: 56.018,27 TL aşığı olarak anlamak gerekir. Bu miktarlar, önümüzdeki yıllar için ayrıca tespit edilip, Resmi Gazetede ilan edilecektir (Bkz. D-II Dipnot 20).

³¹ “Birinci fıkrada belirtilen kararlardan toptancı halinde faaliyet gösterenlerin teminatlarından kesilmesine ilişkin olanlar, gereği için ayrıca ilgili toptancı hali yönetimine de bildirilir” (Yönetmelik m. 19/2). Yönetmelik m. 19/1 hükmü şu şekildedir: “Kararlar, alındığı tarihten itibaren yedi gün içinde taraflara yazılı olarak bildirilir. Bu bildirimde, kararın tarihi, gerekçesi ve sonucu belirtilir. 18 inci maddenin birinci fıkrası kapsamında verilen kararlara ilişkin bildirimde, itirazın süresi ve itiraz mercii belirtilir”.

rinden de yararlanılabilir. Bu hususlar, bir tutanak ile tespit edilip, dosyaya konulabilir.

Yönetmelik m. 19/4 şu şekildedir: “*Bu maddede hüküm bulunmayan hallerde 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır*”. Bunun anlamı şudur: Yönetmelik m. 19’daki tebligatla ilgili kurallar özel hüküm niteliğindedir. Tebligat konusunda bu hükümler öncelikle uygulanır. İlgili maddede belirtilen hususlar dışında; tebligatla ilgili olarak Tebligat Kanunu hükümleri nazarı itibara alınacaktır. Yönetmelik m.19/4’deki Tebligat Kanunu ibaresini geniş yorumlayarak; Tebligat Kanununun Uygulanmasına dair Yönetmelik hükümleri ile, PTT ile tebligat yapılacaksa PTT Tebligat İşletme Esaslarını da gözönüne almak gerekir³².

Taraflar, değeri 56.018,27 Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklara ilişkin hakem heyeti kararlarına karşı;5957 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin beşinci fıkrası uyarınca tebellüğ tarihinden itibaren on beş gün içinde hakem heyetinin bulunduğu yerde ticarî davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesine itiraz edebilir.

Belli bir miktarın aşağısındaki uyuşmazlıklarda, **zorunlu tahkimin** örneklerinden biri mevcuttur. Değeri 56.018,27 Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda, hal hakem heyetlerine başvuru zorunlu olup; bu uyuşmazlıklarda heyetin vereceği kararlar ilam hükmündedir. Bu kararlar 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun ilamların yerine getirilmesi hakkındaki hükümlerine göre yerine getirilir³³. Taraflar, bu kararlara karşı görevli asliye ticaret mahkemesine itiraz edebilir. İtiraz, hal hakem heyeti kararının icrasını durdurmaz. Ancak, talep edilmesi şartıyla hâkim, hal hakem heyeti kararının icrasını tedbir yoluyla durdurabilir. Hal hakem heyeti kararlarına yapılan itiraz üzerine asliye ticaret mahkemesinin vereceği karar kesindir³⁴ (Yönetmelik m. 11/2, m. 18/1; m.20/1-2-3).

Değeri 56.018,27 Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklara ilişkin hal hakem heyetinin vereceği kararlar **ilam hükmünde** olduğu için; uyuşmazlığın taraflarını doğrudan bağlar. Ancak tarafların bu kararlara karşı

³² Bkz. Akcan, R./Albayrak, H.; Tebligat Hukuku, Ankara 2014, s. 31 vd., s. 42.

³³ Bkz. İİK m. 24 vd.

³⁴ 5957 sayılı Kanun m. 10/5.

asliye ticaret mahkemesine itiraz yoluyla başvurma hakları mevcuttur. İtiraz yoluna süresi içinde başvurulmazsa, hakem heyetinin vereceği kararın kesin hüküm olarak kabul edilmesi gerekir. Eski hale getirme dışında³⁵; taraflar mahkeme veya arabuluculuk, tahkim gibi mahkeme dışı çözüm yollarına başvuramamalıdır. Aksi hal, bu düzenlemenin amacına aykırı olur. Bu husus, hak arama hürriyetinin engellenmesi olarak görülmemesi gerekir³⁶. Bu halde, istinaf ve temyiz³⁷ gibi olağan kanun yollarına başvuru olması halinde, bu olağan kanun yolu talebi reddedilmelidir. Ancak, ağır usule aykırılıkları ihtiva eden sebepler mevcutsa, olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın yenilenmesi yolu kabul edilmelidir³⁸.

Değeri belli miktarın aşığındaki uyuşmazlıklarda karara karşı **itiraz hakkı**, kararın ilgisine tebliğ edilmesinden itibaren başlar. Yönetmelikte tebellüğden bahsedilmektedir³⁹. Tebellüğ tarihi, tebligatın yapılması tarihidir. Tebligat asıla veya vekile ve kanuni temsilciye yapılabilir⁴⁰. İtiraz süresi on beş gündür. Taraflar, değeri 56.018,27 Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklara ilişkin hakem heyeti kararlarına karşı, kararın kendilerine ulaştığı tarihten itibaren on beş gün içinde hakem heyetinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine itiraz etme hakkına sahiptir (Yönetmelik m. 20/1).

Ancak itiraz, hakem heyeti **kararının icrasını durdurmaz**. İlamlı icraya devam edilir. Tarafların talep etmesi şartıyla hâkim, hakem heyeti kararının icrasını tedbir yoluyla durdurma kararı verebilir. **İhtiyati tedbir** kararı verilirken, HMK'daki ihtiyati tedbirlere dair hükümlerin esas alınması gerekir⁴¹.

³⁵ Bkz. HMK m. 95 vd.

³⁶ Bkz. Anayasa m. 36.

³⁷ Bkz. HUMK m. 428; HMK m. 341 vd.

³⁸ Bkz. HMK m. 374 vd.

³⁹ Yönetmelik m. 20/1 hükmü şu şekildedir: “Taraflar, değeri elli bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklara ilişkin hakem heyeti kararlarına karşı Kanunun 10 uncu maddesinin beşinci fıkrası uyarınca tebellüğ tarihinden itibaren on beş gün içinde hakem heyetinin bulunduğu yerde ticari davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesine itiraz edebilir”.

⁴⁰ Bkz. Tebligat Kanunu m. 10-11.

⁴¹ Bkz. HMK m. 389 vd.

Hakem heyeti kararlarına yapılan itiraz üzerine asliye ticaret mahkemesinin vereceği **karar kesindir** (Yönetmelik m. 20/2-3). Bu halde, mahkemeye, mahkeme dışı çözüm yollarına ve kanun yollarına başvuru mümkün olmamalıdır. Şartları varsa, yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edilmelidir.

Değeri 56.018,27 Türk Lirası ve üstündeki uyuşmazlıklarda hal hakem heyetinin vereceği kararlar, asliye ticaret mahkemesinde **delil** olarak ileri sürülebilir. Değeri 56.018,27 Türk Lirası ve üstündeki uyuşmazlıklara ilişkin hal hakem heyetinin vereceği **kararların taraflar üzerinde bir bağlayıcılığı yoktur**. Ancak bu kararların ilgili mahkemelerde delil olarak ileri sürülebilmesi mümkündür (Yönetmelik m. 18/2).

Hakem heyetinin, Yönetmelik 5 inci maddenin ikinci fıkrası kapsamındaki uyuşmazlıklar hakkında vereceği kararlar da, ilgili mahkemelerde delil olarak ileri sürülebilir (Yönetmelik m.18/2). Yönetmelik m. 5/2 şu şekildedir: “*Kanunun 14 üncü maddesinde öngörülen idari para cezası dışındaki tüm uyuşmazlıklar, hakem heyetinin görev ve yetkisi kapsamındadır. Toptancı hali yönetimi veya personelinin uygulamalarından veyahut toptancı hallerinin ve pazar yerlerinin yönetim ve işleyişinden kaynaklanan uyuşmazlıklar da bu kapsama dâhildir*”.

Bu hükmü şu şekilde anlamak gerekir. Toptancı hali yönetimi veya personelinin uygulamalarından veyahut toptancı hallerinin ve pazar yerlerinin yönetim ve işleyişinden kaynaklanan diğer uyuşmazlıklarda, hal hakem heyetinin vereceği kararlar bağlayıcı olmamakla beraber; ilgili mahkemeler önünde delil olarak ileri sürülebilmesi imkanı mevcuttur (Yönetmelik m. 18/2)⁴². Yani, hal hakem heyetinin, toptancı hali yönetimi veya personelinin uygulamalarından veyahut toptancı hallerinin ve pazar yerlerinin yönetim ve işleyişinden kaynaklanan uyuşmazlıklar ile değeri 56.018,27 Türk Lirası ve üstündeki uyuşmazlıklar hakkında vereceği kararlar, ilgili mahkemelerde delil olarak ileri sürülebilir.

Bu delil, kesin veya takdiri deliller içinde yer almamaktadır. Bunun, Yargıtay deyimiyle güçlü delil, öğreti deyimiyle kuvvetli takdiri delil olup

⁴² 5957 sayılı Kanun m. 10/6.

olmayacağı tartışılabilir. Hakim, güçlü delilin aksine de karar verebilir⁴³. Bu delil, HMK'daki kanunda düzenlenmemiş deliller (m. 192) içinde yer alabilir. Hakim, bu delili hükmüne esas alabilir veya aksi yönde de karar verebilir. Her iki durumda da, hakimin kararı gerekçeli olmalıdır (HMK m. 297). Hakem heyetinin kararından, delil olarak yararlanma dışında; açılacak hukuk davasında ispat hususunda, HMK m. 187 ve devamı hükümlerinin tatbiki gerekir.

SONUÇ

Hal hakem heyeti, belirtilen konularda uyuşmazlıkların çözümünde adalete olumlu katkılar yapacak niteliktedir.

Uygulaması azdır. Bu tür çözüm şekillerinin teşviki gerekir.

Alternatif (mahkeme dışı) çözüm yollarından biridir. Diğer yargı çeşitlerinde de, benzer çözüm yollarının ve bunun uygulamasının artırılması gerekir.

İlgili mevzuattaki miktarlar her yıl değişecektir. Bu nedenle, hal hakem heyetinin görevli olduğu uyuşmazlıkların miktarı yıllara göre farklı olabilecektir.

Tebliğat konusunda, ilgili mevzuattaki özel düzenlemeler dışında; Tebliğat Kanunu ve ona bağlı diğer düzenlemeler geçerli olacaktır.

Hakimlerimiz; bu konuda tarafları ciddi şekilde düşünmeye sevk edilmeli ve onları ikna ederek heyete başvuruya yönlendirebilmelidir. Bu husus, hakimin reddi sebebi olarak görülmemelidir.

⁴³ Akcan, R.; Yargıtay Kararlarındaki "Güçlü Delil Kavramının Hukuki Niteliği (Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2004/1-2) s. 7-24.